

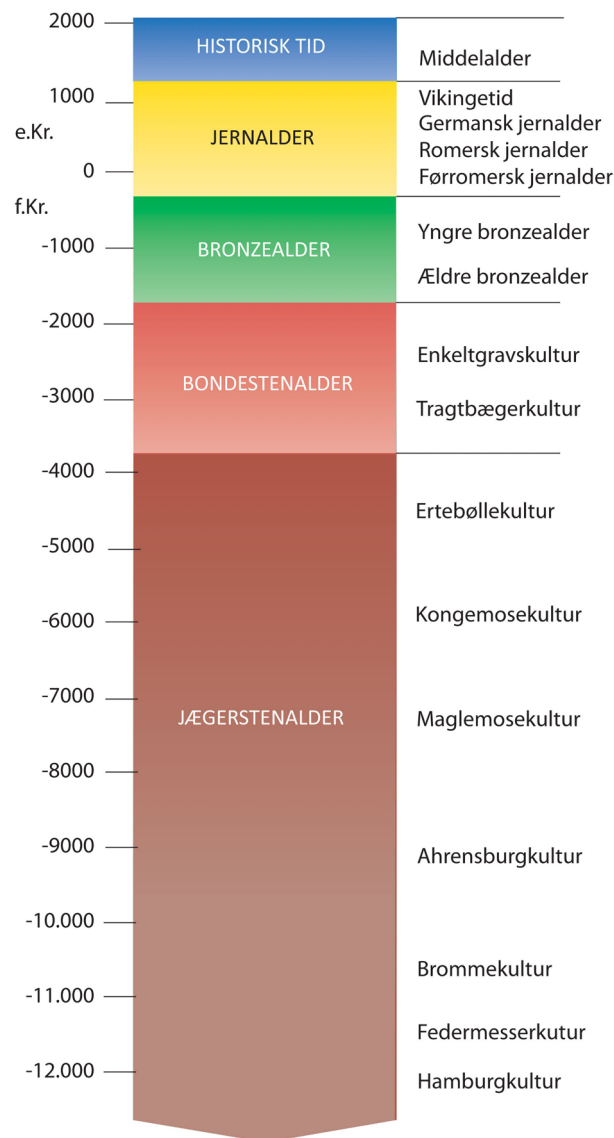
Jernalderboplads udgravet i spildevandstracé ved Tobberup

Arkæolog Torben Trier Christiansen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

Selvom danske fund og fortidsminder er blevet kortlagt siden 1800-tallet kender vi fortsat kun en brøkdel af oldtidens bopladser. Netop bopladserne fra ældre jernalder (500 f.kr.-200 e.Kr.) er dog relativt velkendte i de fleste egne af landet, fordi sporene efter disse ofte ses ret tydeligt på nutidens markoverflader modsat bopladsspor fra mange andre perioder af oldtiden. I Nordjylland er tomterne af gårdene fra ældre jernalder ofte blevet opdaget, fordi man efter pløjning på stederne, hvor disse har ligget, typisk kan iagttage store mængder keramikaffald og sten fra nedpløjede stenlægninger på markfladen. Af og til dukker der dog bopladser op, som ikke tidligere er blevet registreret. Dette var tilfældet vest for Tobberup, hvor en rutineundersøgelse i 2021 ledte til opdagelsen af sporene efter en hidtil ukendt jernalderboplads.

Undersøgelsens baggrund

Undersøgelsen var foranlediget af planer om nedgravning af en større spildevandsledning mellem Nørager og Tobberup. Forud for anlægsarbejdet på de østligste 2 km af strækningen blev der iværksat en forundersøgelse. Denne afslørede bebyggelsesspor fra oldtiden flere steder i det planlagte tracé. Særligt et fundområde med omfattende bebyggelsesspor fra ældre jernalder lokaliseret lige øst for Holmgård ved Tobberup var interessant.

Lokalområdet i oldtiden

Terrænet i lokalområdet veksler mellem morænebakker, små sænkninger skabt i dødishuller og store markante dale formet af smeltevandsstrømme ved afslutningen af den sidste istid.

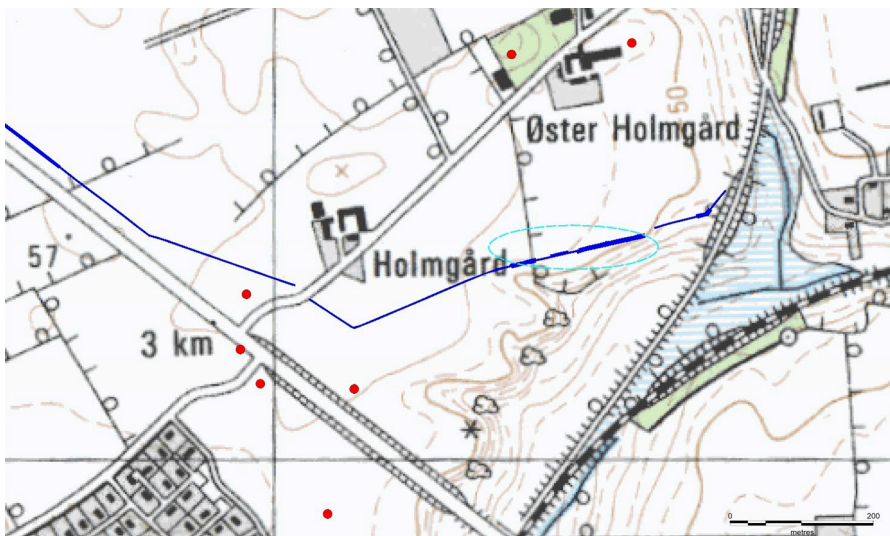

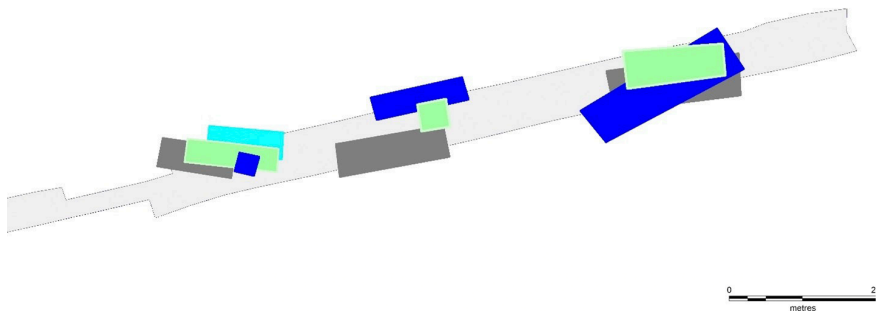
Fig. 1. Gravhøjene (røde prikker) i nærområdet omkring spildevandstraceet (blå). Fundområdet med jernalderbebyggelsen ses markeret med turkis.

Dette varierende landskab har formentlig været beboet gennem hele oldtiden og tidlig historisk tid, men før gennemførelse af undersøgelserne forud for den aktuelle spildevandsledning var eneste kendte fund fra nærområdet en række gravhøje, som her ses markeret på ovenstående kortudsnit.

Undersøgelsens resultater

I alt blev der i det ca. 600 kvadratmeter store udgravningsfelt udgravet spor efter 155 anlæg. Disse omfatter: 122 stolpehuller, otte gruber (heraf var tre koge-/ildgruber) 10 grøfter og dele af en stenbelagt grebning fra stalden i et langhus.

Stolpehullerne stammer fra et større antal bygninger, som tilsyneladende repræsenterer dele af flere landsbyfaser. Samlet set kunne der erkendes spor

efter minimum 11 bygninger i det smalle udgravningsfelt, og disse omfatter grundlæggende to typer af huse. 5-6 meter brede langhuse på ca. 10-15 meters længde, der har rummet stald i den ene ende og beboelse i den anden og tilnærmelsesvis kvadratiske skure eller staklader på ca. 2x2 meter.

Alle bygninger var primært repræsenteret ved sporene efter de kraftige stolper, som har båret tagkonstruktionerne. Kun sporadisk kunne der påvises enkelte mulige vægstolper, og rester af ildsteder og gulvlag mm. sås ikke. Netop grundplanerne af langhusenes tagbærende konstruktion er som oftest vigtige ledetråde til datering af de forhistoriske huse. I dette tilfælde viser husenes grundplaner, at der er tale om treskibede langhuse fra ældre jernalder, og de fundne anlægsspor repræsenterer tydeligvis spor efter rester af gårde, som er blevet nedlagt og genopført igennem mange generationer, formentlig gennem det meste af ældre jernalder (500 f.Kr.- 200 e.Kr.).

I et enkelt tilfælde kan dateringsrammen på basis af konstruktionen indsnævres yderligere. Et af de udgravede langhuse ved Tobberup var således karakteriseret ved usædvanligt store ovale stolpehuller efter den tagbærende konstruktion. Hullerne var mere end en meter på længste led, hvor sådanne stolpehuller efter jernalderhusenes tagbærende stolper almindeligvis blot er omkring en ½ meter i diameter. Desuden stod de kraftige stolpehuller ganske tæt i en helt regelmæssig konstruktion. Selvom kun den ene af de to rækker stolpehuller fra bygningen var blotlagt i udgravningsfeltet, var der tydeligvis tale om et langhus fra ældre romersk jernalder (Ca. 0-200 e.Kr.). Spor efter lignende bygninger kender vi efterhånden fra en serie bopladser i Himmerland, og ved de mest velbevarede eksempler ses typisk spor efter en let buet væggrøft på ydersiden af de kraftige tagbærende stolpehuller. Såvel det buede vægforløb som den usædvanligt kraftige tagbærende konstruktion får bygningerne til at afvige ret markant fra den lokale byggetradition, og denne hustype skal med rimelighed opfattes som rester af et hus, der oprindeligt har haft en ydre ca. 1 meter bred væg opbygget af græstørv.

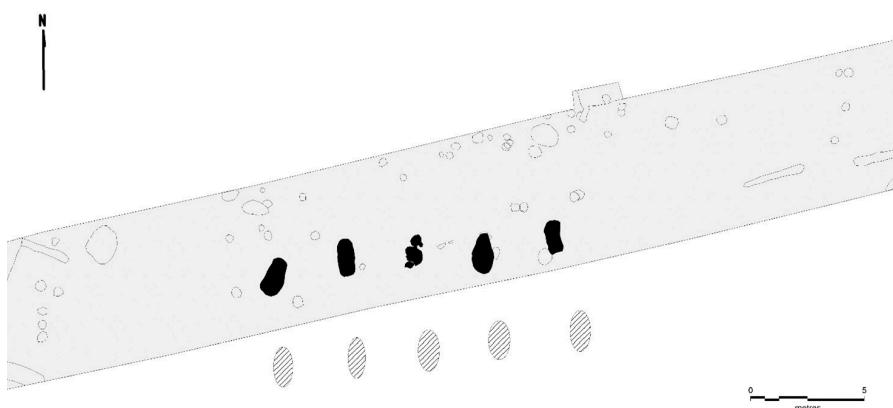
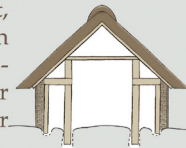

Fig. 2. Oversigtsplan med omridset af de udgravede huse i fundområdet ved Tobberup. Grundet det smalle udgravningsfelt er de fleste huse kun delvist undersøgt. Kun de dele af bygningerne som ligger inden for det grå udgravningsfelt er undersøgt.

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdshus og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

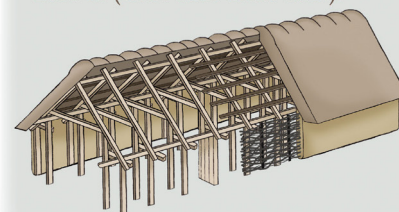

Fig. 3. Grundplan af treskibet langhus med kraftige tagbærende stolpehuller. De sorte er de udgravede stolpehuller i udgravningsfeltet (grå flade) ved Tobberup. De skraverede pletter mod syd markerer, hvor de sydlige tagbærende stolpehuller forventeligt vil være at finde.

Den bliver imidlertid kun anvendt i en generation eller to og så forsvinder igen. På sin vis ligner disse huse med deres buede vægge de 700 år yngre vikingelanghuse, og bliver af til fejlagtig tolket som sådanne af arkæologer, som ikke er stødt på dem tidligere. Men der er altså umiddelbart ingen sammenhæng mellem disse.

Sammenfatning og perspektivering

I de senere år har museet forud for forskellige anlægsarbejder udgravet dele af flere bopladser fra ældre i den nordlige og vestlige udkant af Hobro. Blandt andet er der fundet omfattende bebyggelsesspor fra ældre jernalder, hvor Tinglysningskontoret nu ligger ved Hadsundvej, og hvor det nye boligområde ved Snehøjvej ligger. Desuden er der ved hjælp af luftfotos blevet fundet spor efter endnu en samtidig bebyggelse lige øst for Tobberup. De udgravede bebyggelsesspor fundet ved Holmgård vest for Tobberup vidner sammen med de øvrige registreringer om et tæt bebygget jernalderlandskab i dette lokalområde. Udgravningsresultaterne udgør derfor et væsentligt nyt bidrag til den igangværende kortlægning af bebyggelsesudviklingen i oldtidens sydlige Himmerland.

Trods udgravningens begrænsede omfang, så fornemmer man tydeligt, at det undersøgte areal blot udgør en brøkdel af et større bopladsområde. Hvis situationen her ellers ligner forholdene andre steder i Himmerland, dækker bopladsområdet flere hektar. Kun mere indgående fremtidige studier kan dog afdække jernalderbebyggelsens nærmere størrelse og udvikling.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker:

Danmarks Oldtid, Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr., af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal..

Udgravningsdata

Spildevandsledning: -Nørager-Tobberup - Fundområde B

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7277
- Udgravningsperiode: 5. til 17. maj 2021
- Fund & Fortidsminder: 120405 sb. 192
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 20/04363
- Bygherre: Rebild forsyning Holding A/S
- Undersøgt areal: 600 m²
- Deltagere i udgravningen:
  - Museumsinspektør Torben Trier Christiansen
  - Arkæolog Line Thyrring Nielsen
  - Arkæolog Diana Windfeldt-Schmidt
  - Arkæolog Philip Højen Brønnum Hansen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg